

UN SCRITOR GERMAN DIN TRANSILVANIA: HANS BERGEL LA 95 DE ANI

Mircea POPA¹

mircea_al_popa@yahoo.com

ABSTRACT: Hans Bergel (born at 26 iulie 1925, Rasnov) currently is one of the emigrated saxon writers, appreciated for his romanian theme books. The majority of this books, are dedicated to our country. Moreover, he is known in the country and also abroad as a big friend of the romanian people.

KEYWORDS: Hans Bergel, national identity, multiculturalism, national anthem, resistance in the mountains, communist gulag, comparative literature, national specific

În anul acesta, când iată au trecut o sută de ani de la ratificarea mărețului act de la Alba Iulia, se cuvine să ne aducem aminte și de acei sași din România care au votat unirea, iar mai apoi elitele lor culturale s-au integrat perfect în lumea românească de după război. Exemplul cel mai concludent îl reprezintă Oscar Walter Cisek, care a făcut o frumoasă carieră de comparatist în spațiul românesc. Ne putem referi mai apoi și la alți reprezentanți ai scrisului german de la noi, care înainte de a pleca din România s-au integrat foarte bine spațiului cultural edificat aici de pionerii presei sau a culturii transilvănene. Poate ar trebui să începem cu Honterus, apoi cu scriitorii din jurul anului 1848, Josef Marlin (1824–1849), scriitor și jurnalist, cu Daniel Roth (1801–1859), cu Gustav Seivert (1820–1875), autor al Nuvelor cultural-istorice din regiunea sașilor transilvăneni, cu realismul rural întruchipat de Michael Albert (1836–1893), cu autorul de romane istorice Traugott Teutsch (1828–1913), cu folcloristul Albert Schullerus, sau cu etnograful Heintch von Wlislöcki, cu Rudolf Brandsch, cel care a organizat „Uniunea germanilor din România Mare” cu istoricul de artă Victor Roth (1874–1936), cu Heinrich Zillich, redactorul revistei „Klingsor”, cu profesorul Karl Kurt Klein sau scriitorul Oskar Wittstock,

¹ Prof. univ. dr. la Universitatea „1 Decembrie”, Alba Iulia; membru titular al Filialei CRIFST Cluj-Napoca

cel care a călătorit la sașii din America pentru a scrie despre *Conașionalii noștri din America*. Lista este enorm de lungă și n-o să-i putem consemna pe toți, ci sărind peste etape să ajungem la generațiile de scriitori mai recente, respectiv a celor care aparțin de gruparea „Echinox” (Franz Hodjak, Peter Motzan, Werner S Illner, Wiliam Totok), dar și cei dinainte care au trecut prin furcile caudine ale regmului comunist, înscenându-li-ise așa-zisul Proces al scriitorilor germani (Hans Bergel, Georg Scherg, Wolf von Aichelburg, Andreas Birkner, Harald Siegmund), sau a reprezentantei șvabilor timișoreni, Herta Muller, cea care a fost dăruită cu un premiul Nobel pentru literatură. Cei mai mulți dintre ei, deși strămutați în alte teritorii, n-au încetat să nu scrie și să nu evoce lumea în care s-au născut și crescut, întinzând punți durabile de legătură între noi și literatura germană, contribuind în chip esențial la cunoașterea lumii românești peste hotare.

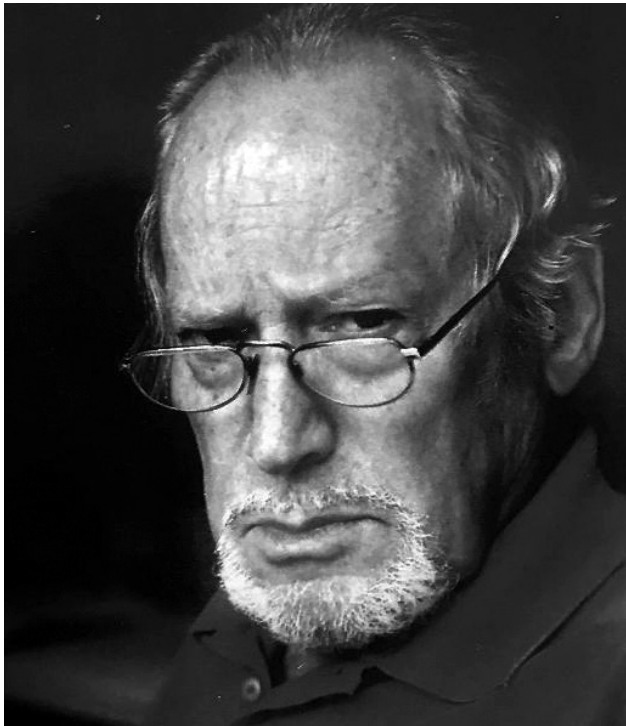

Foto: Scriitorul german HANS BERGEL

Nație primitoare, având ospitalitatea în sânge, românii au fost de foarte multe ori în istorie vizitați și chiar înfrățiți cu neamurile care de voie sau de nevoie s-au așezat pe acest teritoriu și au trăit alături de noi. În Muntenia a fost plin de greci, de tătari, de turci, de bulgari, de albanezi și de alte neamuri care au căutat adăpost față de stăpâniri cumplite. Au găsit la noi o patrie primitoare, o pâine și un loc de trai. Grecii și-au organizat societățile lor de redeșteptare națională, bulgarii au scos la noi primul lor abecedar și primele ziare, grecii și-au organizat armii eliberatoare, precum Ipsilanti, încercând o Eterie eliberatoare. Lui îi reproșăm totuși că ni l-a ucis mișelește pe Tudor Vladimirescu, omul înnoirilor, care la 1821, a început fost străluminat de un gând pe care numai pașoptiștii l-au declanșat. Ce ar fi fost dacă acțiunea lui de reformă socială ar fi reușit și ar fi împins desigur țara cu câteva decenii într-o altă zonă. În Transilvania, neamul germanic a venit învitat de regii unguri, deci ca „hospites” de către Geza II, prima lor mențiune fiind la 1186 și o alta sub Andrei II, la 1224, când figurează în așa-zisa Diplomă de aur în zona Cibinului, Târnavelor, Oltului, numărul comunelor locuite de ei trecând cu ceva peste 200. În secolul al XVI-lea, ei aderă la cultul protestant luteran adus în Transilvania de Honterus, trecând totodată la organizarea unei Universități a Națiunii Săsești, care va hotărî pe viitor în legătură cu soarta lor și cu obligațiile materiale și militare care le reveneau. Intenția regilor maghiari a fost ca prin ei, și prin secui, să aibă apărate ținuturile mărginașe ale Transilvaniei, să dețină controlul asupra marginilor și să stea în coasta românilor mai numeroși și mai răzlețiți. Sașii ardeleni s-au dovedit un popor extrem de muncitor, întemeind orașe, dezvoltând meșteșugurile și comerțul, întemeind școli, biserici, încurajând viața muzicală, teatrală, științifică, conducând edituri și ziare. Din 1691, când ajung sub jurisdicția Curții de la Viena, ei sunt organizați în 7 scaune (Orăștie, Sebeș, Miercurea, Nocrich, Cincu, Rupea și Sighișoara) reunite sub autoritatea scaunului central de la Sibiu. Scaune săsești mai erau la Mediaș, Șeica, Bistrița, Rîșnov și Brașov, acest din urmă oraș rivalizând cu Sibiul prin comerț și dezvoltare instituțională, sașii fiind cei care au dominat copios viața urbană a Transilvaniei, prin burgurile lor întărite. Grofii unguri, provenind în chip masiv din familia românești înnobilate, care și-au părăsit religia ortodoxă trecând la cele recepte, au trăit mai mult la moșie, în mediul rural, unde se fixaseră moșii și strămoșii lor. La început și Clujul a fost oraș săsesc, patriciatul acestuia pornind să ridice biserica Sf. Mihail, dar mai apoi ungurii, care jinduiau la un oraș care să

domine întreaga regiune, i-au silit să plece și să le lase lor orașul deja bine consolidat și edificat. Provinciile care i-a colonizat și adoptat, sașii i-au spus Sibenb rgen, adică „Țara celor 7 cetăți” (scaune-orașe), toate fiind dotate de la început și cu un număr de sate iobăgești, de obicei locuite de români, cărora li s-a spus „fundus regius”, și unde sașii au ridicat acele biserici-cetăți, prevăzute cu contraforturi și sisteme de apărare care să-i apere de atacuri și năvăliri. Bucurându-se de privilegiul de nu permite altora să se așeze în cetățile lor, au rămas relativ omogene, ceea ce le-a permis un control foarte riguros din punct de vedere demografic. Legături cu românii din satele învecinate au existat desigur, dar cu timpul cele două orașe principale, Brașovul și Sibiu, s-au bucurat de o largă colaborare cu românii din Principate, cărora le furnizau arme, îmbrăcăminte, produse meșteșugărești și tot felul de mărfuri de lux aduse de la Lipsca. Din rândul lor s-au ridicat oameni învâțați, precum Honterus la Brașov, Martin Hoffmeister la Sibiu, acesta din urmă editând acolo primele ziare și întemeind teatrul orășenesc. Din rândul lor s-a ridicat la Cluj Hugo Meltzl, cel care a deținut catedra de germanistică la Universitatea locală, înființând prima revistă de literatură comparată din lume., „Acta comparationis”, după cum șvabul Adam Muller Gutenbr nn (1852–1923) a lăsat urme durabile în zona Banatului, iar comunitatea germană din Cernăuți s-a afirmat o grupare de scriitori și oameni de cultură remarcabili. Desigur că exemplele strălucite, ca baronul Samuel Brukhental, cel care a pus bazele impresionantei biblioteci orășenești și a unei galerii de pictură cunoscută în toată lumea sau a episcopului Georg Daniel Teutsch, cu rol remarcabil de îndrumător, nu poate fi ocolită. Peste tot, sașii au continuat să aibe școlile lor, colegiile lor de teatru, muzică, cultură, în ciuda faptului că din 1876, Univrsitatea săsească a fost desființată, iar comunitatea săsească a ajuns din „natio” o minoritate națională, legile dualiste de tip feudal afectând foarte mult pe sași și români. În consecință, unii dintre ei vor prefera să emigreze în America sau în vechea Românie, semnele crizei de identitate adâncindu-se pe parcurs. În ciuda celor șase sute de ani de conviețuire și de activitate creatoare, atunci când condițiile istorice au permis-o, au preferat să plece, lăsând în urmă toată agoniseala și mormintele strămoșilor. Plecarea celor cca 400.000–500.000 de sași și a celor cca 250.000 de evrei a produs în economia noastră un gol pe care românii l-au suplinat cu greu, deoarece autoritățile comuniste, slab dotate administrativ, n-au fost în stare să-l gestioneze, în locul lor venind sute de romi, care mai mult au distrus decât au întreținut. Poate că exodul sașilor

a fost un prim experiment prin care s-a încercat tăria și dibăcia autohtonilor, și un prim semnal al vulnerabilității sistemului social național, rămas fără forțele de echilibru și de armonizare dintre clase, lăsând un vad prea larg parveniților și grupurilor de strânsură și impotență spirituală. Acest fenomen de demografie istorică ar putea fi interpretat și ca începutul degringoladei sociale care a urmat, și nu e de mirare că structurile statului s-au fisurat și au devenit mai fragile, capitalul intelectual pierdut producând tot atâtea consecințe negative precum lichidarea elitelor noastre de către comuști în jurul anilor 48–50. Am rămas în schimb cu un puternic grup etnic maghiar, care s-a transformat peste noapte în „secui”, primind comenzi de nesupunere și iredentism de la Budapesta, cu atât mai periculos cu cât a primit undă verde de a acționa din interiorul forțelor de comandă cele mai înalte.

Dintre națiunile Ardealului, începând cu anul 1848, care a fost pentru națiunea română transilvăneană începutul luptei active pentru emancpare națională, sașii a fost cei mai aproape de români, făcând cu ei corp comun împotriva maghiarizării forțate. Această opinie favorabilă valahilor a fost pecetluită prin martirizarea lui Ștefan Ludwig Roth la Cluj, și n-a fost singura crimă odioasă din partea maghiarilor. Pretențiile cu nimic justificate ale acestora din urmă i-au transformat într-un neam urât de toate popoarele pe care le-au stăpânit, păstrând în tot acest timp o trufie de tip feudal, și o atitudine de cuceritori îngâmfați. Pe iobagii lor, pe care i-au stăpânit ca pe niște sclavi, i-au lăsat în cea mai cumplită mizerie, pradă neștiinței și inculturii, căci omul prost, neșcolit, e mai ușor de condus și de stăpânit. Sângele asiatic al acestora izbucnea periodic la suprafață, nimicind, arzând, pretinzând. Niciun popor din Europa nu e mai meșteșugit ca maghiarul să ceară, să pretindă, să comande, năzuind să fie totdeauna deasupra, să profite de orice situație, așa cum o constată istoricul slovac Ferko. Ceea ce e de-a dreptul jenant e că niciodată n-au recunoscut românilor dreptul lor la autohtonie, la vechime, la superioritate a limbii, așa cum a recunoscut-o Honterus sau Martin Opitz, așa cum a recunoscut-io chiar împăratul Iosif II, îndrăgostit de cultura pastorală a românilor, de noblețea lor latină, de farmecul graiului, de frumusețea portului, de hărnicia de care dădeau dovadă, de suportabilitatea resemnată a împlinirii obligațiilor. A și spus-o de mai multe ori în rapoartele sale de călătorie, mai ales în 1773, când a scris: „Acești iobagi români, care sunt fără îndoială cei mai vechi și mai numeroși locuitori ai Transilvaniei, sunt în așa fel chinuiți de către fiecare,

fie unguri, fie sași, încât într-adevăr soarta lor, dacă o cercetezi, este vrednică de milă și totuși este de mirare că atâția dintre acești oameni sunt încă aici și nu au fugit cu toții”.

Mai aproape de aceste realități și mai dispuși să vadă și să simtă adevăratul puls al timpului, sași au devenit adeseori aliați de nădejde ai românilor în lupta lor pentru emancipare. Nu de puține ori ei au recunoscut contribuția românească la susținerea statutului de principat autonom al Transilvaniei, dar și dragostea lor pentru locurile unde au fost fixați, colportarea culturii și a ideilor progresiste în lumea transilvană este notorie. Să ne amintim că pe clădirea Liceului German din Sebeș, profesorii lui au pus să se scrie înscripția „Bildung ist Freiheit”(Cultura este libertate), înscripție regăsită și la intrarea în clădirea Bibliotecii Universitare din Cluj-Napoca. Cred că nimic nu definește mai bine proiecția de viitor a acestor trei națiuni decât imnurile lor naționale. Pentru românii transilvăneni imnul național nu putea fi mai bine ales ca poezia lui Andrei Mureșeanu, chemând la deșteptare și la ruperea lanțurilor robiei. Pentru maghiari imnul lor se reduce la solicitarea ajutorului divin și la rugămintea de a fi ocrotiți de divinitate pentru a-i ajuta să-și poată continua nestingheriți drumul. Deci, o rugămintă, o solicitare de protectorat. Imnul sașilor mi se pare la fel de caracteristic pentru modul în care ei își înțeleg misiunea într-un teritoriu anume, căruia îi adresează întreaga lor dragoste, făcând un elogiu Transilvaniei, ca țară a toleranței și pledând pentru înțelegere între toți. Voi da doar traducerea română a acestuia: „Transilvanie, plai de graiuri/ diferite-n fel și ton,/ dar în rugăciuni unite/ urcă limbile-mpărțite/ spre dumnezeiescul tron.// Transilvanie tolerantă, adăpost credințelor/ până-n zle-ndepărtate. Apără în libertate/ ființa cuvintelor.//Transilvania patrie dulce/ țară a părinților/ frumusețe, slavă ție,/fii tăi în armonie/ să-i unească doar un dor.”

Desigur că armonia de ton preconizată a fost tulburată periodic de legi maghiare restrictive care voiau să facă din limba maghiară limba unică în țară, iar din aceste naționalități una singură: cea maghiară, a dus la dese contradicții și ciocniri de interese. Dar sașii au rămas prin timp fideli acestei dorințe, și chiar dacă au plecat în corpore, ei se reîntorc periodic în satele de unde au plecat pentru sărbătorirea morților și înaintașilor, pentru bucuria de a se revedea împreună. Un mesager al acestui tip de relație cu Transilvania este și Hans Bergel, scriitor născut la Râșnov în 1925. A făcut studii la celebrul liceu Honterus din Brașov, a fost sportiv de performanță,

scriitor și gazetar. A străbătut țara în lung și în lat nu numai pentru plăcerea drumeției, ci și pentru a-i cunoaște oamenii și poveștile. O mărturie de seamă despre modul în care înțelege el relațiile cu țara sa de obârșie este volumul editat în 1995 la Brașov, la editura „Arania” sub titlul *Întoarcerea lui Ulise*. Titlul i-a fost inspirat de o poezie deosebit de frumoasă a lui Radu Gyr, cel care, ispășindu-și greșelile în temnițele comuniste, a adus o rază de speranță în inima tuturor deținuților din acea vreme, scriind versuri de îmbărbătare pe care toți deținuții le învățau și le transmiteau din gură în gură, din celulă în celulă, ca un front al rezistenței și solidarității umane, cu un asemenea talent, încât nici autorii unor legi și recomandări care judecă literatura în funcție de alte criterii decât cele estetice, nu le pot eluda valoarea. Nu poți tăia cu jungherul din creațiile literare și nici nu poți da ucaze ce să se citească și ce nu, literatura fiind o formă a conștiinței sociale cu rol formativ intrinsec. Versurile acestuia erau învățate pe dinafară și contribuiau la tonifierea speranței celor de lângă el. Așa s-a întâmplat și cu Hans Bergel, care trimis în temniță, în urma cunoscutului Proces politic al scriitorilor germani din 1959, a rămas în închisoare momentul unic al unei mari revelații: poezia ca formă traumaturgică de alinare a suferințelor celor aflați în restriște. Elogiul pe care Hans Bergel îl aduce autorului acestei mici capodopere de artă este unul deosebit de sincer și puternic. Iată ce spune el despre poezia în sine: „Mii de oameni dintre cei întemnițați în cele cinzeci de închisori și lagăre ale gulagului românesc trăiau cu și din poeziile lui Radu Gyr. N-a existat nicio închisoare și nici un lagăr pe unde să nu fi trecut poetul și unde poeziile lui să nu circule din gură în gură. Erau poeziile încărcate de suflul rezistenței care ne unea pe toți. În conștiința noastră a deținuților, Radu Gyr devenea, cu fiecare nouă poezie, un mit. El era Orfeu al nostru, care, în nopțile de izolare, în frigul din cazematele subterane, fără vreo unealtă de scris, fără un vârf de creion, fără prieteni, imprima poeziilor sale o melancolie eroică, un drum de speranță în libertate, precum și un spirit de frondă, un curaj combativ înainte de a trimite mesaje în lumea de dincolo de ziduri și de sârmă ghimpată.”

Așa cum s-a identificat cu mesajul poeziei lui Radu Gyr, Hans Bergel s-a identificat și cu frumusețea și originalitatea multora dintre creațiile scriitorilor români pe care îi aprecia și îi iubea, și care au stat la baza formației sale de scriitor, așa cum a mărturisit-o de mai multe ori. În ciuda originii sale săsești, Hans Bergel e un scriitor a cărui inimă și lume reală și imaginativă a rămas în Transilvania, acolo unde și-a petrecut copilăria,

unde s-a format și unde s-a bucurat și a suferit. Cultura sa, îmbogățită prin numeroase lecturi și investigații proprii, nu face abstracție de aportul românesc, care a fost primul strat și cel mai important. Familiar cu tot ceea ce s-a scris în țară în limba română, el nu poate face abstracție de acest potențial literar, cultural și lingvistic acumulat și trecut prin filtrul propei conștiințe. iar cartea pe care a conceput-o în 1995 e semnul acesteia reîntoarceri pe firul pânzei de paiangen care contopește sufletele și le emoționează. Personajele despre care vorbește în carte sunt în totalitate români, după cum sunt și peisagele: Delta, Carpații, munții Vrancei. Aici. Într-o toamnă, cu infiltrări sadoveniene, a poposit la o stână, iar baciul de acolo, ca orice cioban român, l-a primit cu multă căldură, l-a ospătat și i-a dat sălaș de noapte, împărtășindu-i din experiența sa de viață în așa fel, încât scriitorul a rămas unul din vizitatorii săi obișnuiți, numindu-l printre „primii săi dascăli.” În acea noapte de neuitat el a avut impresia că stă de vorbă cu arhetipul omului din Carpați, cu păstorul primordial purtător al aceluia *eidos* de care vorbesc filosofii greci, debordant în inteligența nativă, în omenie și știință a spunerii. Cunoștințele și modul de a comunica al acestui om simplu l-u impresionat prin înțelepciunea și modul simplu de a comunica: „Căci, mărturisește scriitorul, niciodată în viața mea n-am mai avut prilejul să aud o povestire rostită liber într-un flux de vorbire atât de paradigmatic, de liniștit și cu siguranță plină de atâta seninătate a gândurilor. Nicio vorbă care să nu fie în concordanță cu întregul, nici o linie care să altereze imaginea, nici un ton șters care să scadă intensitatea expresiei. Și în tot ce spunea era prezentă întreaga sa personalitate în sensul adevărat al cuvântului. Totul răsuna de parcă lângă mine vuia un fluviu. Ceea ce până atunci bănuiam doar, din noaptea aceea știu cu certitudine: povestirea e un element al creației ca focul sau apa, ea sălășluiește în vânt și-n suflul pământului”(Povestitul ca idee platonice). Scriitorul l-a vizitat de mai multe ori pe păstor, a stat mai multe săptămâni la stâna lui, declarând mai târziu, când s-a dus pe lumea cealaltă, că „Păstorul ocupă un loc de excepție printre dascălii mei”, mărturisire de-a dreptul emoționantă. Dar printre dascălii lui îl numește și pe Blaga, din poezia căruia a tradus și pe care l-a cunoscut în situații mai deosebite, atunci când foametea de după război se instaurase, iar poetul n-avea timp să umble pe la porți de magazine, deoarece traducea zi și noapte din *Faust*. Studenții săi, știind acest lucru, făceau rost de mâncare și seară de seară poposeau ciorchine la casa poetului, punând merindea la ușă, sau, fiind invitați, povesteau împreună despre literatură,

filosofie și multe ale vieții, petrecând sau povestind împreună cu dascălul lor „cu convingerea că se află pe o insulă a fericirii absolute, unde accesul nu este permis și nu este posibil altcuiva în afară de ei (...) îi puneam întrebări, îl acultam, îl provocam să se lanseze în lungi monologuri. Chiar și tăcerile lui păreau că ne umplu de o cunoaștere mistică .”

Aceste vizite la casa din deal a poetului sunt descrise de autor ca niște pelerinaje de înțiere. Nu atât sacoșa cu fructe, cu nuci sau cu pâine interesează, ci mai degrabă spovedania/cumnecătura care venea din împătășanie. Poetul trăia transfigurat în comuniune cu Goethe, a cărui admirabilă operă îl ajuta să facă față realității crude și prozaice în care trăia. Prin opera lui Goethe el era transportat într-o altă lume, cea care îl fortifica împotriva vremurilor tulburi . „Lucian Blaga se ținea tare pe vremea aceea datorită profunzimii gândurilor și adevărurilor umane din *Faust* și, în ciuda lipsei de apărare, a devenit intangibil pentru copoi, de aici își trăgea seva pentru a supraviețui”. De unde întrebarea: „Oare o lume saturată și indiferentă ca a noastră știe de această forță, în sens literal dătătoare de viață, a vârfurilor sale de odinioară?” Intenționat sau nu, scriitorul face aluzie la miracolul creației, la care luau parte acești tineri fără să-și dea seama. Și unul dintre ei, acel prieten al lui Hans Bergel care i-a relatat aceste scene i-o va destăinui și pe cea finală. Însărcinat de către colegi și colege să ducă sacoșa cu provizii poetului, într-una din seri în care a trebuit să adaste mai mult plecare copoilor care îi supravegheau casa, tânărul cu pricina ajunge mai târziu ca de obicei la casa poetului, iar una dintre colege i-a strecurat și trei trandafiri roșii pe care trebuia neaparat să-i transmită. Preocupat să nu fie urmărit, a cam întârzit și la acea oră târzie din noapte a intrat în hol, a deschis ușa, care nu era încuiată niciodată și a avut dintr-odată o revelație stranie: poetul era culcat pe canapea, îmbrăcat în halatul de casă ruginiu, iar pe piept a putut zări, la lumina slabă a lămpi de birou, care arunca o lumină mai palidă, că ținea cu o mână un pahar de vin roșu. Surpins, deoarece nu l-a mai văzut niciodată în această stare, Blaga a deschis ochii și i-a spus șoptit: „Bună seara, tânărul meu prieten, tocmai am terminat traducerea lui *Faust*.” (Întâlnire cu Lucian Blaga, traducătorul lui *Faust*. Variațiuni pe o mare teamă). Pentru Bergel această scenă devine una simbolică, aceea a contopirii dintre cele două mari spirite literare, Goethe și Blaga, care, dintr-odată, s-au întrupat într-o singură operă și aceea celebră. Spiritul lui Blaga l-a urmărit și cu alte ocazii, mai ales după ce l-a citit pe Cioran, care l-a contrariat, dar care propunea contemporanilor săi o altfel de

alternativă a vieții decât cea blagiană. I-a pus alături își a dorit să-i citească în paralel, spre a vedea care dintre ei exprimă mai bine autenticitatea locului și complexitatea sufletului românesc. Cele două fațete ale existenței românești s-au unit sub pana lui într-una singură: „doi sudesteuropeni”, două individualități cu viziuni diferite despre lume, izvorâte din substanța și unicitatea celor doi care trimit la „respectarea dispozițiilor străvechi de viață sudesteuropeană, a experiențelor de gândire ajunse la maturitate încă din antichitate.” Afirmatia vorbește de acele rădăcini adânci din care și-au tras seva amândoi și care pune în cumpănă realitatea caracteristică a omului din Carpați, a unicității lui, în substanța sa vie care îi cutreieră: „Amândoi își au fără îndoială locul lor în tabloul pe care-l avem despre Europa spirituală în întreaga sa complexitate”. Acest tip de *coincidentia oppositorum* e numit de autor *Contrapunct în complexitatea culturii*.

Lumea culturii românești este văzută de scriitor și în alte două ipostaze: cea legată de feeria apei, simbolizată prin Dunăre, și cea care întruchipează măreția muntelui simbolizată de Carpați. Sunt două texte, la fel de incitante, transformate sub pana lui în două toposuri esențiale, care proiectează lumea românească în universalitate. Cel al Deltei este evocat prin intermediul romanului lui Cisek, *Fluviul fără sfârșit*, și prin lumea povestirilor lui Sadoveanu, dar și prin experiența sa personală ca urmare a unui trai de trei luni printre lipoveni: „O vară întregă am stat la pescari, cu barca mea pneumatică. Am dormit în barcă, am aruncat năvodurile odată cu ei, am pescuit., am mâncat, am cântat și am dansat cu ei. Trei luni în șir, zi de zi. Niciunul din ei nu m-a întrebat vreodată cine sunt, de unde vin. Dar când s-a apropiat toamna și am spus că trebuie să plec spre casă, s-au așezat în jurul meu ca să facă la despărțire semnul crucii deasupra mea.” Lumea Carpaților este și ea o lume de legendă, de povești și totemuri. Aici animalul venerat este ursul brun, iar munții, de la Ceahlău la Retezat și de aici în Apuseni, deschid poarta unei lumi vrăjite, de care autorul a fost un îndrăgostit perpetuu. Pe acest om al lumii transilvane, indiferent că îl vom descoperi în personaje germanice, precum Rolf Kaltendorff din *Dans în lanțuri*, fie că e vorba de personajele din volumul de povestiri *Judecătoarea și fiii ei* (*Regina Maria, Negru Vodă*) sau personaje ca Raxe, Tody, Radu Dranca, prințul Sturza, femeile dn Bărăgan, Violeta, Octavian Alexa, maiorul Cojocar, Gligor și Ganne, Gugu Dodrin, Kelp, tanti Minnu etc. nu sunt decât ipostaze ale omeniei și rezistenței românești, din mijlocul cărora își trag seva romanele și povestirile sale. La fel se întâmplă în

proza sa de largă respirație, romanele din ciclul românesc, *Când vin vulturii* sau *Reîntoarcerea lupilor și În ajunul taifunului*, în mai toate vom găsi peisaje românești sau personaje care trăiesc și respiră în acest spațiu transivan, pentru că acestea reprezintă lumea lui de „acasă”, lume pe care o cunoaște cel mai bine. E concluzia la care ajunge și Ana Blandiana în prefața pe care i-o consacră cărții sale *Aprecieri în răspăr cu timpul* sau la *Judecătoarea și fiii săi*, unde scrie: „Munții, pădurile, fiarele, fânețele, oamenii cu războaiele, bogățiile, tragediile și bucuriile lor sunt evocați și reconstruiți din nostalgie într-o Transilvanie care aparține visului și istoriei în egală măsură. Memorabile portrete de ciobani, țărani, magistrați, călugări români, de intelectuali, negustori, vânători sași, de crescători de cai secui, de căruțași țigani, o întregă lume colorată și multinațională (...) trăiește pe fundalul unei naturi debordante și plină de taine”. E un adevăr de care trebuie să ținem seama când vorbim despre acest scriitor, în egală măsură neamț și român. Adică aparținând ambelor literaturi.

Reîntorcându-ne la scrierile sale traduse în românește, nu ne vom putea delimita decât cu greu spațul unor eseuri sau considerații declarative despre lumea românească și cele de imaginație, unde contopirea dintre gând și smțire este aproape deplină, și unde, sentimentul apartenenței îl vom resimți peste tot clar și profund exprimat. Indiferent că vom citi cărțile lui traduse în românește, și sunt mai mult de douăzeci, ne vom consolida impresia că scriitorul acesta nu poate trăi, gândi și crea decât cu spațiul de cultură românesc sub ochi și în memorie. Cărți precum *Menuetul Reginei* (1956), *Recurs la românită* (2005), *Foaie de suflet pentru un oraș transilvan* (2005), *Trilogia despărțirii: Brașov, Divanul Răsăritului cu Apusul, Stepă la Marea Neagră* (2010), *Violeta* (2010), *Întoarcerea lui Ulise* (1995), *Aprecieri în răspăr cu timpul. Despre universul spiritual al românilor* (2017) etc., exprimă voința lui de a nu pleca din acest teritoriu, care e „vatra lui luminoasă” și care îl bântuie și în somn. În tableta care deschide volumul *Aprecieri în răspăr cu timpul*, el chiar își pune această întrebare esențială: „Un scriitor care și-a părăsit ținutul natal, Transilvania, cu mai bine de trei decenii în urmă – fiindcă libertatea i-a fost mai presus de orice – continuă să-și îndrepte privirile asupra fostei sale patrii, asupra prezentului acesteia, situațiilor sale istorice, oamenilor și locurilor. Oare de ce?” Și tot el își răspunde printr-o altă întrebare: „Oare există cineva pe lume care să se poată rupe definitiv de obârșia sa, astfel încât aceasta să nu mai însemne nimic pentru el? Eu nici nu pot și nici nu vreau așa ceva. Ceea ce se petrece în Transilvania

continuă să fie cel puțin o parte din soarta mea interioară.” Și mai departe: „Într-un cuvânt, marcat fiind de propria mea origine, am înțeles de foarte timpuriu că în drumul meu spre ceea ce numim cultura europeană, *întâlnirea mea cu spiritualitatea română a reprezentat jalonul cel mai important.*” Se află înscrise în aceste cuvinte „Misterul” unui ținut, adică o mărturisire de iubire și credință cum puține au fost rostite înaintea lui. De aceea, adună în acest volum cele mai relevante texte, cum ar fi *Unitatea și diversitatea Europei sud-estice, Pe străzile foamei după cunoaștere, Nicholas Catanoy, Ioana Maria Gorvin-tragediana cu melosul răsăritean în glas, Literatură și rezistență – aspecte neobișnuite, Poetul și sculptorul Manfred Winkler, Ruptura istorică-motivele emigrării populației germane din România și altele mai multe pe care le-am citit și în alte volume. Ele reunesc sub aceeași cupolă a românității, o serie de opinii, referințe, portrete, toate legate de spațiul românesc. Aici a trăit, aici a iubit, aici a încercat să-i descifreze misterul imponderabil al unui spațiu de confruntare vs. armonizare, care s-a confruntat cu toate acele blesteme ale istoriei, născute din lupte pentru apărare și supraviețuire, momente însângerate prin care au trecut toate aceste popoare, scoase din mediul lor normal și tradițional, de permanenta amenințare din partea turcului, tătarului, rusului etc. Spațiul Europei su-estice, ca de altfel și cultura și tradițiile popoarelor de aici, comportă astfel de atitudini dramatice, pe care Bergel le analizează cu mare atenție și iscusință căutându-le rădăcinile, stabilindu-le apropierea și divergențele. În dans, muzică, pictură, literatură, el desprinde două componente care le caracterizează, „plângerea și înjurătura”. Și o altă observație care merită a fi tratată cu seriozitate: „nota arhaică a poeziei populare sud-est europene nu este foarte înrudită cu modernismul hrănit din descoperirile psihanalizei?” se întrebă el. Și peste tot omul acesta a simțit „teroarea istoriei” și a căutat un leac împotriva ei. Cel mai nimerit și mai apropiat de firea lui a fost literatura. De aceea, încă în etapa clarificării interioare, a scris povestirea *Prințul și bardul*, expresie directă, după părerea lui, a revoltei împotriva oricărui sistem abuziv, inclusiv a celui comunist, față de care și-a clarificat poziția, condamnând orice dictatură. Textul care însoțește această explicație se transformă în unul dintre cele mai zguduitoare mărturii din volum: ne vom întâlni aici cu o serie de acțiuni la care a participat pentru a ajuta rezistența anti-comunistă din munți, ducând soldaților de acolo acte de identitate false. Deși iarna amenința să cadă, fiind frig și pustiu, și trebuind să umble multă vreme pe jos prin locuri sumbre, tânărul Bergel a făcut trei drumuri până*

în zona greu accesibilă de la Șteflești, cu vârfuri peste 2000 de metri. I-a trebuit o săptămână de drum epuizant prin zăpadă și ghiață până a ajuns la destinație, unde, în bordeiele săpate în stâncă, a găsit cca 50 de inși. Același avocat de la Sibiu i-a mai încredințat alte două misiuni asemănătoare, în 1945, 1946 și 1947, întruna din aceste misiuni trebuind să-l care în spate pe unul dintre ei a cărui rană necesita o intervenție urgentă. Lucrurile acestea nici n-au fost făcute public până acum, deoarece scriitorul nostru n-a dorit să facă din ele merite de ordin personal, dar rememorarea lor ne face să ne dăm seama de caracterul integru al omului, care tot atunci a conceput romanul său *Omul fără patrie*, sechestrat de Securitate.

Volumul despre care vorbim ne aduce în atenție un nume de actriță de origine română, total uitată la noi, Ioana Maria Gorvin, ajunsă o tragediană celebră la Berlin, să ne evoce relația sa specială cu scriitorul Nicolas Catonay, sau să ni-l prezinte în intimitate pe poetul cernăuțean Manfred Winkler. Nu s-ar cuveni să nu facem și câteva referințe minime la romanele sale *Dans în lanțuri*, *Reîntoarcerea lupilor* și *Când vin vulturii*. E un fel de roman ciclic despre existență și moarte în spațiul transilvan, în care istoria și miturile se împletesc armonios. Autorul abordează etape diferite din viața sbuciumată a neamului său și a celorlalte neamuri trăitoare aici, realizând o amplă frescă social-istorică a unui veac de confruntări, de seisme și înălțări, marcate de cele două războaie mondiale, care răstoarnă ierarhiile, subminează tradițiile, erodează familiile, accentuează experiențele dezumanizatoare. Registrele narative sunt schimbate mereu, combinate și destructurate, printr-o privire când simultană, când cronologică, amestecând ficționalismul, cu relatări de jurnal intim. Personajele sunt distribuite în zone cheie ale istoriei, fie la Auschwitz, fie în alte zone ale frontului, dar mai ales la Brașov și Budapesta, unde tinerii sași de la liceul Honterus, chemați să lupte pentru o cauză piedută, mor cu toți sub zidurile Budapestei. Peter Hennerth, eroul din *Reîntoarcerea lupilor*, trăiește atât în prezent, cât și în trecut, prin ochii manuscrisului familiei păstrat de bunicul său Hardt, cel care încercă să-i inoculeze concepțiile identitare ale etniei lor, să-i transmită un testament pentru viitor. Prin racursuri bine surprinse, istoria sașilor se mută când în perioada interbelică, când în zona războiului, pe fundalul căruia se consumă povestea de dragoste dintre pictorul Waldemar Taucher și franțuzoaica Yvonne Marchant, total atașată luptei din rezistența franceză, cauză pentru care se sacrifică conștient. Alte cupluri, despărțite și ele, de evenimente, cum ar fi

cel dintre secuianca Katalin Tisza și Willi Kurzell, cunosc și ele un destin contorsionat, la fel ca alte personaje atractive, comunistul Rudolf Jung, Horst și Goller, amestecându-și destinele cu unele personaje feminine creionate cu artă și o bună pătrundere psihologică. În amestecul acesta de rase, de etnii și interese divergente se întrezărește o umanitate suferindă, dar victorioasă, ce iese la iveală deasupra conflictelor și patimilor. Lumea narativă a lui Hans Bergel triumfă prin rațiune, bine, luciditate, conviabilitate, pacifism. Un mesaj care condamnă extremismele și ororile inutile, politicile fratricide și de grup, trădările și dictaturile. Raza speranței și a libertății individuale și colective plutește peste această masă critică și epică bogată, afirmând încăodată marile idealuri ale umanității care nu pot fi distruse.

La 26 iulie din acest an, scriitorul acesta complex și complet (a semnat versuri, poezii, eseuri, povestiri, romane) va împlini 95 de ani; drept pentru care, noi, ca cititori ai săi, ne permitem să-i urăm La mulți ani și o putere de creație la fel de robustă ca și până acum!

Bibliografie:

- [1] Bergel, Hans, *Literaturgeschichte der Deutschen Siebenbürgen*, Innsbruck, Welt Verlag, 1987.
- [2] Bergel, Hans, *Întoarcerea lui Ulise*, cu o prefață de Petre Motzan, Editura Arania, Brașov, 1995.
- [3] Bergel, Hans, *Dans în lanțuri*, traducere de G. Guțu, Editura Ecou Transilvan, Cluj-Napoca, 2011.
- [4] Bergel, Hans, *Aprecieri în răspăr cu timpul. Despre universul spiritual al românilor*, Editura Junimea, Iași, 2017
- [5] Ciobanu, Vasile, *Contribuții la cunoașterea istoriei sașilor transilvăneni, 1918–1944*, Editura Hora, Sibiu, 2001.
- [6] Gollner, Carl, *Geschichte der Deutschen auf den Romäniens*, Editura Kriterion, București, 1979.
- [7] Guțu, George, *Narațiune și identitate la Hans Bergel*, Editura Paideia, București, 2011.
- [8] Iorga, Nicolae, *Ce sunt și ce vor sașii*, București, 1919.
- [9] Mușat, Gheorghe, *Arcada germano-română, Hans Bergel*, Editura Ecou Transilvan, Cluj-Napoca, 2020.
- [10] Nagher, Thomas, *Așezarea sașilor în Transilvania*, Editura Kriterion, București, 1992.